

הועדה לתכנון ולתקצוב | Planning & Budgeting Committee

דו"ח הוועדה להערכת איכות של התכניות להוראת שפה וספרות ערבית

דוד ילין

2018

תשע"ח

תוכן העניינים

פרק 1 :

3.....רקע

פרק 2 :

4.....תהליכי העבודה של הוועדה

פרק 3 :

הערכת האיכות של תכנית הלימודים להוראת שפה ספרות ערבית
5.....במכללת דוד ילין

נספחים :

נספח 1 : כתב המינוי של הוועדה

נספח 2 : סדר יום הביקור

פרק 1 : רקע

המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג), החליטה להעריך את תכניות הלימודים להכשרת מורים לשפה וספרות ערבית בשנת הלימודים תשע"ז-תשע"ח. בהתאם להחלטה זו, מינתה המועצה להשכלה גבוהה את הוועדה להערכת איכות של התחום בהרכב הבא :

- פרופ' אבראהים טאהא,¹ החוג לשפה וספרות ערבית, אוניברסיטת חיפה, יו"ר
- פרופ' מנחם מילסון (אמריטוס), החוג לשפה וספרות ערבית, האוניברסיטה העברית
- פרופ' חסיב שחאדה (אמריטוס), המחלקה לתרבויות עולם, אוניברסיטת הלסינקי, פינלנד
- פרופ' מחמוד ע'נאים,² החוג ללימודי הערבית והאסלאם, אוניברסיטת תל-אביב
- פרופ' אלה לנדאו-טסרון (אמריטוס), החוג ללימודי האסלאם והמזרח תיכון, האוניברסיטה העברית
- ד"ר אלון פרגמן,³ המחלקה ללימודי המזרח התיכון, אוניברסיטת בן-גוריון
- ד"ר שלמה אלון, משרד החינוך, מפמ"ר לימודי הערבית לשעבר

הגב' תמר מעגן-אפרתי ריכזה את עבודת הוועדה מטעם המועצה להשכלה גבוהה.

במסגרת עבודתה הוועדה התבקשה :

1. לבחון את דוחות ההערכה העצמית שהוגשו על ידי המוסדות המקיימים תכניות לימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום הוראת השפה והספרות הערבית ולקיים ביקורים במוסדות אלה.
2. להגיש למל"ג דו"ח פרטני עבור כל אחת מתכניות הלימודים הכולל את ממצאי הוועדה והמלצותיה.
3. להגיש למל"ג דו"ח כללי הכולל הערות רוחביות בנוגע לתחום המוערך ולמקומו במערכת ההשכלה הגבוהה ובישראל בכלל.

תהליך ההערכה על ידי המוסדות התבצע בהתאם להנחיות המל"ג לכתובת דו"ח הערכה עצמית במכללות לחינוך ממרץ 2017.

¹ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' אבראהים טאהא לא השתתף בהערכת תכנית הלימודים במכללה הערבית חיפה.

² בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' מחמוד ע'נאים לא השתתף בהערכת הלימודים במכללה הערבית חיפה, מכללת בית ברל, מכללת אלקאסמי ומכללת סכנין.

³ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, ד"ר אלון פרגמן לא השתתף בהערכת תכנית הלימודים במכללת בית ברל.

פרק 2: תהליכי העבודה של הוועדה

הוועדה קיימה את ביקוריה בכל המוסדות העוברים הערכת איכות בתחום הוראת השפה והספרות הערבית במהלך חודש מרץ 2018. טרם הביקורים קיימה הוועדה ישיבת הכנה במסגרתה דנה בנושאים עקרוניים הנוגעים למערכת ההשכלה הגבוהה בישראל, לפעילות הערכת האיכות בכלל ולתכניות להכשרת עובדי הוראה בתחום זה בפרט. כמו כן התקיימו ישיבות פרטניות להכנת כל ביקור.

במסגרת פעילותה ביקרה הוועדה במוסדות הבאים :
מכללת דוד ילין, מכללת בית ברל, מכללת קיי, מכללת אלקאסמי, המכללה הערבית בחיפה, מכללת סכנין ומכללת אורנים.

במהלך הביקורים נפגשה הוועדה עם בעלי תפקידים בהנהלת המוסדות ובהנהלת התכניות, וכן עם אנשי סגל, סטודנטים ובוגרים.

דו"ח זה עוסק בחוג להוראת השפה הערבית במכללת דוד ילין. הביקור במכללה זו התקיים ב-12 במרץ 2018.

סדר היום של הביקור מצורף בנספח 2 לדו"ח זה.

בביקור זה השתתפו מבין חברי הוועדה : פרופ' אבראהים טאהא, פרופ' מנחם מילסון, פרופ' חסיב שחאדה , פרופ' אלה לנדאו-טסרון, ד"ר שלמה אלון.

הוועדה מודה להנהלה הבכירה במוסד ולחוג להוראת ערבית על דו"ח ההערכה העצמית ועל קבלת הפנים והאירוח האדיב בעת הביקור של נציגי הוועדה במוסד.

פרק 3 : הערכת האיכות של תכנית הלימודים להוראת השפה הערבית

במכללת דוד ילין

דו"ח זה מתייחס למצב שהיה קיים בעת ביקור הוועדה במוסדות השונים ואינו מתייחס לשינויים שחלו מאז. הדו"ח מתעד את המסקנות שאליהן הגיעה ועדת הערכת האיכות על סמך המסמכים שקיבלה מהמוסדות, מידע שהתווסף במהלך השיחות במוסדות, דיונים והבחנות של הוועדה ומידע זמין לוועדה.

*הדו"ח כתוב בלשון זכר, אך מכוון לשני המינים.

1. כללי:

החוג נפתח מחדש ב-2010, ועדיין אינו מושך מספר משמעותי של סטודנטים למסלוליו השונים. למרות המספר הקטן של הסטודנטים בחוג, אנו רואים חשיבות רבה בקיומו של חוג לערבית במכללת דוד ילין. הטעם העיקרי לכך אינו רק הערך הסמלי שבקיום חוג להכשרת מורים לערבית במוסד הראשון להכשרת מורים שהוקם בארץ. חשיבות קיומו של החוג לערבית היא שהוא מספק צורך ממשי במרחב ירושלים. הסטודנטיות הבאות ללמוד בחוג לערבית במכללת דוד ילין ספק אם יוכלו ללמוד במכללה אחרת, אם האפשרות הזאת תישלל מהן. יחד עם זאת, חשוב להדגיש ששאיפת המכללה לחזק את החוג לערבית אסור שתפגע בטיב הסטודנטים המתקבלים לחוג ובוודאי שלא ברמה הגבוהה של המרצים והמדריכים העובדים בתכנית. לחוג הזה חשיבות רבה, אך רק אם יקפידו בו על הרמה ההולמת של המתכשרים להוראה ועל איכות הסגל.

התרשמנו שלמרות הכוונה המוצהרת של מורי החוג, שפת ההוראה בפועל אינה ערבית תקנית, אלא במיעוטם של הקורסים.

מן הראוי שהנהלת המכללה תשתדל להגביר את שיתוף הפעולה בין הסטודנטים הערבים והסטודנטים היהודים. דומה שמבנה אוכלוסיית התלמידים מאפשר ואף מזמין יוזמות של מפגשים לימודיים ותרבותיים.

נקודות לשימור:

- ניכר כי ישנו עידוד של המחקר במכללה: התקציב למחקר הוכפל, המכללה מעודדת כנסים, יש רשות מחקר, שני כתבי עת, כנסים.
- קיומו של קורס שוני ומגדר.
- יחידה למעורבות חברתית המעניקה מלגות.
- יש להמשיך ולפעול למען הפעלת מכינה בערבית לדוברי עברית כדי למשוך סטודנטים דוברי עברית ללימודי ערבית במכללה.
- מורים מוכשרים ומסורים המשקיעים רבות בהדרכת הסטודנטיות והסטודנטים.

המלצות נדרשות:

- יש להקפיד על שימוש בערבית תקנית.
- יש להרחיב את המאמצים לשיתופי פעולה ואינטראקציה בין המגזרים, היהודי והערבי.
- כדאי להגדיל את מספר המלגות הניתנות לסטודנטים יהודים וערבים הלומדים בתברותא.

2. תכנית הלימודים:

מצאנו שיש חפיפה בין תכני הקורסים.

4 מתוך שעות הלימוד מוקדשות לנושא הרטוריקה; אנו סבורים שניתן להסתפק בשעתיים ללימוד נושא זה.

איננו משוכנעים בצורך לקיים קורס פרוסמינריון בשנה ב', מכיון שיש קורס כתיבה אקדמאית. אפשר שהכוונה בקורס הקרוי "פרוסמינריון" היא לאימון נוסף בכתיבה אקדמית, דבר שהוא רצוי לכל הדעות, ואולם מוטב שלא להשתמש במונח "פרוסמינריון", אשר אין בו ערך מוסף למבנה התכנית, מה גם שמדובר בקורס בן סימסטר אחד שבוודאי אינו מאפשר לסטודנטים זמן מספיק לכתיבת עבודה הראויה לשם "פרוסמינריון".

נקודות לשימור:

- קורס מדרש-מדרסה המשלב בין סטודנטים ערבים ויהודיים: יש להמשיך לקיימו ואף להרחיבו כך שסטודנטים נוספים יוכלו לקחת בו חלק.
- התכנית כוללת קורס בו מלמדים באופן ייחודי השוואה בין עברית וערבית ומבוא לשפות השמיות. זה מרכיב מועיל מאוד בתוכנית הלימודים ואפשר שיוכל לשמש דגם למכללות האחרות.

המלצות נדרשות:

- יש לארגן את מערכת השעות כך שלא יהיו התנגשויות בין קורסי החובה.
- יש לקיים קורס של הדרכה ביבליוגרפית. במסגרת זו ראוי לשתף פעולה עם הספרייה הלאומית בגבעת רם כדי לעבות את הקורס ולחשוף את המתכשרים להוראה במכללה לעושר העצום המצוי בה בתחום הלשון הערבית.

המלצות לשדרוג:

- על החוג ליזום מועדון כתיבה של הסטודנטים והבוגרים ולהטמיע אותו בעבודת הבוגרים בבתי הספר.

3. סטודנטים ובוגרים:

אין כל מעקב אחר הבוגרים; ההנהלה אינה יודעת מה מידת השתלבות הבוגרים בהוראה. התרשמנו כי ישנו קושי של הסטודנטים לעמוד בדרישות האקדמיות. הדבר מתבטא, בין השאר, בכך שרובם מתקשים לדבר בערבית תקינה. גם ידיעותיהם בעברית דלות.

המלצות הכרחיות:

- למרות הקושי שבדבר, חייבת ההנהלה לשמור על תנאי הקבלה שנקבעו ע"י משרד החינוך: ציון 80 לפחות ב5 יח"ל ובחינת כניסה בציון 75 לפחות.

המלצות נדרשות:

- על ההנהלה להשתדל להעלות את יוקרת החוג ע"י הקמת "מועדון בוגרים" של החוג ולקיים קשר מתמיד עם הבוגרים, מתוך רצון להעלות את איכות השימוש בלשון הערבית התקנית, במכללה ובבתי הספר בהם הבוגרים מלמדים.

המלצות לשדרוג:

- טבלת המתקבלים בשנה"ל תשע"ז מראה שמתוך 16 מתקבלים לחוג לערבית במסלול חינוך מיוחד 4 התקבלו עם ציונים 70 עד 74. זה עומד בניגוד לתנאי הקבלה הנדרשים ע"י משרד החינוך, ומן הראוי שהנהלת המכללה תקפיד על קיום תנאים אלה.

4. סגל:

הסגל הוא באיכות טובה מאוד, ויש לקוות שההנהלה תשכיל לשמור ולקיים את הסגל האיכותי הזה. נושא קידום הסגל בעייתני. על המכללה למצוא דרכים להציע לחברי הסגל מסלול קידום שקוף.

נקודות לשימור:

- סגל ברמה אקדמית טובה, ומסירותם לתכנית ולסטודנטים רבה.
- יש שיתוף פעולה ותיאום בין חברי הסגל וראש החוג.

המלצות הכרחיות:

- יש להשקיע מאמצים כנים כדי להביא לקידום הסגל בדרכים לא שגרתיות.
- המרצים המלמדים בחוג ברובם המכריע הם מהצפון ועובדים בחלקי משרה, דבר אשר גורם לתחושות קשות של המרצים. מומלץ לשקול מנגנון של מתן קביעות כדי שמרצים אלה, חלקם לפחות, יתרמו לחיזוק החוג, שהוא ללא ספק צריך את זה. שימור הסגל הליבתי בהיקפי משרות של מחצית המשרה ומעלה יתרום לאיכות החוג וליוקרתו במרחב של ירושלים.

5. תשתיות:

הספריה בערבית דלה, גם בספרים מודפסים וגם במאגרי מידע, היא כוללת אוספים אקלקטיים. החסר בולט בספרים שעניינם מחקר השפה הערבית והוראתה ובמילונים ערביים, הן מודפסים והן מקוונים. חסר זה חמור במיוחד לאור העובדה שרבע מתלמידי המכללה הם ערבים, והדעת נותנת שכל הסטודנטים הערבים (ולא רק תלמידי החוג לערבית) נזקקים למילונים ערביים.

המלצות נדרשות:

- יש להעשיר את הספרייה במילונים רבים, בכתבי עת עדכניים ובספרות מגוונת לקריאה אקסטנסיבית.
- יש למסד את הקשרים עם הספרייה הלאומית על מנת להקל על הסטודנטים את השימוש בספרייה.

6. הכשרה מעשית:

הוועדה התרשמה כי ההכשרה המעשית איננה מספקת.

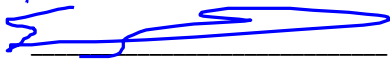
המלצות קריטיות ודחופות:

על הנהלת המכללה לתת את הדעת על מצב ההכשרה המעשית ולמצוא דרכים לשפרה.

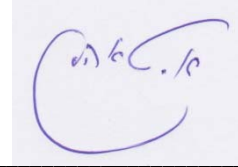
7. סיכום:

התרשמנו שהחוג לערבית עונה על צורך ממשי באזור ירושלים. ראוי למכללה לעודד גם קליטת תלמידים אשר שפת אמם עברית. יש ביקוש רב למורים לערבית בבתי הספר העבריים באזור. ההוראה מופקדת בידי סגל אקדמי מוכשר ומסור, הזוכה להערכת התלמידות ומפגין רצון ויכולת לתרום לחיזוק החוג. אנו מקווים שההנהלה תדאג להעשרת הספריה בספרי יעץ מודפסים ודיגיטליים כמומלץ לעיל. ראוי ליזום יותר פעילויות משותפות בין תלמידים ותלמידות ערבים ויהודים.

התרשמנו כי יש פער מצער בין הרמה הגבוהה של סגל ההוראה ובין רמת הסטודנטים. לאור הרמה המרשימה של סגל ההוראה, ראוי שהנהלת המכללה תעשה מאמץ מיוחד להרחיב את החוג ולמשוך תלמידים נוספים למסלולי לימוד שעיקרם הוראת שפה וספרות ערבית ולא דווקא חינוך מיוחד.

על החתום:

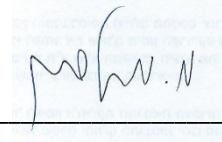
פרופ' מחמוד ע'נאים

פרופ' אברהים טאהא- יו"ר

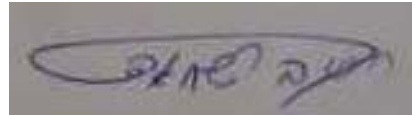
פרופ' אלה לנדאו-טסרון

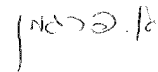
פרופ' מנחם מילסון

ד"ר שלמה אלון

פרופ' חסיב שחאדה

ד"ר אלון פרגמן

נספח 1 : כתב המינוי של הוועדה

כ"ג שבט, תשע"ז
17 יוני, 2016

לכבוד
פרופ' אבנר אהרן שוהם
אחראי קרקעית חינוך

פרופ' טאהא חסנד,

המועצה להשכלה גבוהה ישמח לה למנותו לשמש בתפקידו כיושב ראש המועצה והאגף של ההשכלה הגבוהה בישראל, בין השאר באמצעות החליטה חוקית שוטפים של תרומי לסגור בנוסחה האחרונים.

המשיך לחולפתה מיום 9.6.2015 הקימה המועצה להשכלה גבוהה ועדה לערבה שתבחן את המועצה והלמורים להכשורו ע"י חוקאה בתחום הוראת השפה הערבית בטכאלת האקדמיות לחינוך.

במסגרת עבודתה מתמקדת הוועדה:

1. לבחון את דרישות ההשכלה העממית של המוסדות המקיימים תכנית לימודים בתחום זה.
2. לברר סיקור חלק אחד מדריסדות המועצה.
3. להישש למועצה להשכלה גבוהה דיווחים פרטניים ביום לכל סוגי הלימוד וכו' ממצאי הוועדה, מסהגותיה והמלצותיה
4. להישש למועצה להשכלה גבוהה חיי המעבט הסתייחס באופן חיובי להכשרת המורים בתחום ספה השכלה ערבית בישראל.

אני מודה כך על השכונך לענין חלק במשימה השונה זאת, ושכן כנאל למנהיג אותך לבחן כיווד ויעדה הערכה האחרת

הררר הוועדה תיה כלהלן:

פרופ' נחום מילסון, פרופ' חסיב שאהר, פרופ' סחמוד ענאר, פרופ' אלז' לזיא-סטורן, זשיא אטן, חרביץ, דיר שמתה אלון

כל תמל מען אפרתי רכז את עבודה הוועדה

מיטום לבנו מעולת הועדה וסמהייהיה סומיעיה הספה המעורף

אני מאצל כך ולועדה ערניה פוריה והצלחה רבה.

בנוסף,

פרופ' אור פרלמן
סלייד המועצה להשכלה גבוהה

מציינת ושכן לבחן הסיומי

הערה:
דיר ורדה כך-טאול, סמנכ"ל זש סו איכות, סלייד
כלי הסר מען-אפרתי, רכזה הוועדה, האגף להעדרה אחרת, סלייד

נספח 2 : סדר יום הביקור

שעות	הגורם עמו נפגשים	שמות המשתתפים
9:00-9:30	מפגש פתיחה : הנהלת המוסד (ללא ראש החוג)	פרופ' זמירה מברך ופרופ' חוה גיא
9:30-10:15	ראש החוג	ד"ר מחמד אבו סמרה ומר מחמד חאמד
10:15-10:45	ראש/י המסלול/ים בהם נלמד החוג לשפה וספרות ערבית	ד"ר יאסר סנדוקה וד"ר יוסי גודוביץ
10:45-11:30	סגל ליבתי המלמד בתכנית	ד"ר מחמד אבו סמרה, ד"ר לינה שייד חשמה, ד"ר עולא עוידה, ד"ר איאס נאסר, מר מחמד חאמד
11:30-12:15	מדריכים פדגוגיים	ד"ר חוסיין צ'יאד ומר מחמד חאמד
12:15-13:00	ארוחת צהריים (פגישה סגורה של הוועדה)	
13:00-13:20	ביקור במרכז הסימולציה	ד"ר טלי פלד מרכוס, גב' יסמין בלעום
13:45-13:25	סיור בספרייה	ד"ר דניה אנונברג
13:45-14:30	סטודנטים וסטודנטיות	
14:30-15:15	בוגרים ובוגרות	
15:15-15:30	הפסקה	
15:30-15:45	מפגש סיכום : הנהלת המוסד והתכנית	פרופ' זמירה מברך, פרופ' חוה גיא וגב' הדס גרונר, רכזת הערכה
15:45-16:15	ישיבה פנימית של הוועדה	